

Datum: 3-4-2024
Betreft: Startnotitie grondwater
Van: L. de Groot, portefeuillehouder
Aan: Commissie SKK
CC: S. de Boer, manager OSA

Registratienummer: 1976719

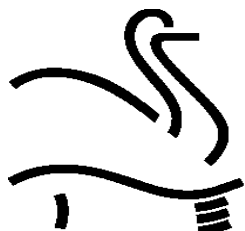
Aanleiding

In het waterbeheerprogramma formuleerde het bestuur een ambitie over grondwater. Grondwater is een integraal en onlosmakelijk onderdeel van het watersysteem. Grondwater heeft ook een duidelijk link met waterkeringen en de hele waterketen. Via ons peilbeheer sturen wij (beperkt) op grondwater, en we zijn vergunningverlener en handhaver voor kleine grondwateronttrekkingen. Grondwater is daarmee integraal en onlosmakelijk verbonden met veel van onze wateropgaven en werkprocessen.

Het onderwerp staat nu stevig in de belangstelling. De droge zomers van 2018, 2019 en 2020 hebben iedereen laten zien dat de voorraad niet oneindig is: we hebben de negatieve effecten op natuur, bebouwing en landbouw al ervaren. Met de groei van de bevolking neemt de vraag naar drinkwater toe (in onze regio is grondwater de belangrijkste bron) en geeft woningbouw druk op grondwater. De grondwaterstand is bepalend voor de draagkracht van de bodem. Grondwater is daardoor sterk van invloed op de stabiliteit van funderingen (zoals van infrastructuur en oudere woningen). Dit komt ook naar voren in het recente advies 'Goed gefundeerd' van de Raad voor leefomgeving en infrastructuur. We zien de aandacht voor grondwater terugkomen in de Provinciale Programma's Landelijk Gebied (PPLG), de beleidsbrief Water en Bodem sturend, en de Grondwatervisie door de Unie van Waterschappen. De provincie Utrecht stelde in 2022 het provinciaal water- en bodemprogramma vast en evalueert deze in het komende jaar. Grondwater is een belangrijk thema binnen dit programma.

In de gebieden zijn de opgaven voor grondwater verschillend. In het oosten hebben we op de flanken van de Heuvelrug te maken met verdrogende natuur. Daar werken we aan een duurzaam gezamenlijk beheer van het watersysteem, met als doel om grondwaterstanden te verhogen. In het westen is het tegengaan van bodemdaling de belangrijkste opgave. Dit doen we door het uitzakken van het freatisch grondwater in de zomerperiode tegen te gaan. In de stedelijke gebieden hebben we te maken met funderingsschade, maar het recente natte najaar laat ook zien dat we sneller te maken kunnen krijgen met overlast door grondwater in kelders en kruipruimtes. Bijlage 1 geeft een eerste opsomming van het bestaande beleid en werkzaamheden van het waterschap gericht op grondwater. Hier gaan we natuurlijk gewoon mee door in de komende jaren. Het geleerde betrekken we weer bij de ontwikkeling van onze grondwatervisie.

Grondwater moet nog meer dan het nu al doet integraal onderdeel zijn van ons denken en doen, zowel bij het nemen van operationele als strategische beslissingen. Onze ambitie is om binnen de ons nu toegewezen taken te werken aan een (kwalitatief) goede grondwatervoorraad door onder meer aanvulling en -onttrekking in balans te krijgen, onze grondwaterkennis vergroten, grondwater verankeren in onze plannen en beleid en een visie vormen op actief grondwaterbeheer door ons waterschap.

Doel en resultaat

In het waterbeheerprogramma formuleerde het algemeen bestuur twee doelen voor het thema grondwater:

- In 2025 is een bestuurlijke visie op grondwater opgesteld;
- In 2027 zijn rollen, taken en verantwoordelijkheden voor grondwaterkwaliteit helder.

In het coalitieakkoord heeft het bestuur apart aandacht voor grondwater en scherpste de doelen voor het thema grondwater verder aan:

- Wij verkennen onze opgave en inzet in (kwalitatief en kwantitatief) grondwaterbeheer;
- In het kader van de uitwerking van de nieuwe grondwatervisie van de Unie van Waterschappen namens alle waterschappen werken we aan vergroting van onze kennis over het grondwater;
- We starten pilots om grondwaterstanden te verhogen in het kader van hydrologisch herstel van natuurgebieden en onderzoeken hoe de aangrenzende agrarische functie zich hierbij kan aanpassen en ontwikkelen.

We werken deze doelen uit in een visie op grondwater. Met het uitwerken van deze doelen krijgen we, binnen de huidige taakverdeling, zicht op de mogelijkheden en belemmeringen in grondwater(beheer). In de grondwatervisie maken we toekomstgericht keuzes over onze rol, taken en verantwoordelijkheden, opgaven, kennis, en positie in landelijke en regionale netwerken. We nemen als waterschap onze rol om samen met andere overheden en partners grondwaterbeheer effectief organiseren. In een uitvoeringsstrategie laten we zien wat we doen om de grondwatervisie te realiseren.

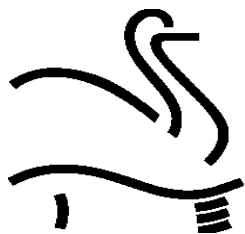
Randvoorwaarden en eisen

Bert de Groot is portefeuillehouder voor grondwater en verantwoordelijk voor het uitwerken van de grondwatervisie. Het uitwerken van de grondwatervisie wordt ambtelijk uitgevoerd door de programmaorganisatie klimaatadaptatie. Binnen dit programma zijn mensen en middelen beschikbaar gesteld.

De wet verdeelt verantwoordelijkheden en bevoegdheden in het beheer van grondwater tussen overheden en particuliere partijen. Daarom is een brede betrokkenheid van partners in de regio, met name binnen de provincies Utrecht en Zuid-Holland, van belang bij het opstellen van deze visie. Zonder onze partners kunnen we grondwater niet beheren. Daarom is de mate waarin we onze ambities vorm kunnen geven in sterke mate afhankelijk van anderen. Hiervoor benutten we bestaande bestuurlijke en ambtelijke netwerken, breiden deze uit of bouwen nieuwe. Er is nagenoeg geen onderdeel van het waterschap dat niet betrokken is bij, of geraakt wordt door, beheer van grondwater. Daarmee beschikken we al over een breed netwerk en veel kennis. Deze zijn essentieel bij het opstellen van de visie op grondwater en vraagt actieve inzet van zowel het bestuur als de ambtelijke organisatie.

Netwerk en partners

Om effectief de slag te gaan met grondwater is een regionale samenwerking op het gebied van grondwater noodzakelijk. Want sturen op grondwater is niet door één partij effectief te doen. Provincies, gemeenten, omgevingsdiensten, drinkwaterbedrijven, grondeigenaren en anderen hebben ieder een rol. We agenderen, nu ook in het kader van Water en Bodem sturend, grondwater bij andere partners en overheden, en initiëren pilots en samenwerkingen om ervaring op te doen met een gezamenlijke aanpak. Ook willen we bijdragen aan een analyse van de Kaderrichtlijn Waterdoelen voor grondwater, in relatie tot het hydrologisch systeem en de autonome ontwikkelingen.

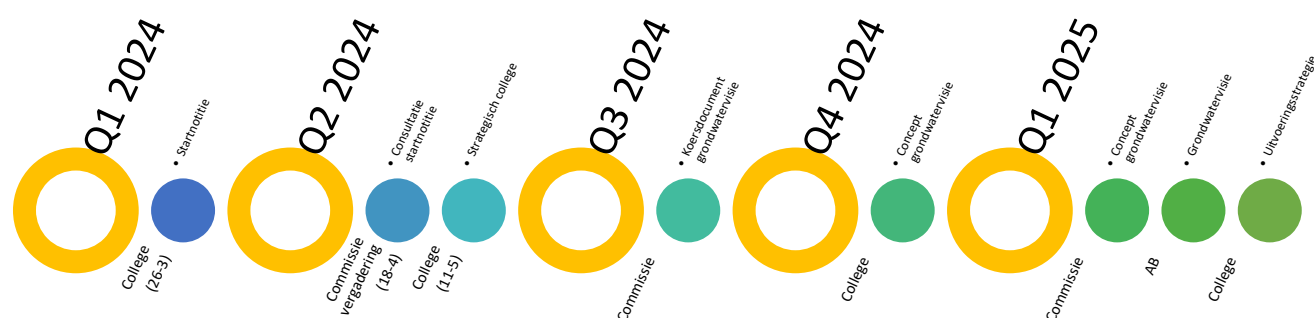

We zijn aangesloten bij een landelijk traject vanuit het nationaal waterprogramma dat meer afstemming op het gebied van grondwater beoogt. De Unie van Waterschappen stelde in maart 2023 haar visie op grondwater vast. We waren betrokken bij het opstellen van deze visie en gebruiken deze visie als handvat bij het opstellen van onze eigen visie.

Proces fasering en tijdspad

Het bestuurlijk proces is in onderstaande planning uitgelijnd langs de formele vergaderingen van het dagelijks en algemeen bestuur. Dit geeft invulling aan de behoefte van het algemeen bestuur aan vroegtijdige en formele betrokkenheid en inspraak in beleidsprocessen. Het is daarmee een bestuurlijk proces in de commissies van het algemeen bestuur. We maken geen gebruik van een thema avond. Dit geeft invulling aan de rol van commissies in het algemeen bestuur, en lucht in de drukke agenda's van de thema avonden.

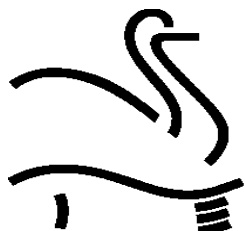
Tijdslijn bestuurlijke besluitvorming grondwatervisie

Beeldvormende fase

In de beeldvormende fase laten we zien hoe het thema grondwater in elkaar zit. In deze fase vullen we de eerste vijf hoofdstukken van de concept inhoudsopgave in:

1. Aanleiding
2. Ontwikkelingen in grondwater
 - a. Algemeen
 - b. Wat doen andere waterschappen en provincies al
3. Bestaand beleid
 - a. Wetgeving en governance, (supra)nationaal, regionaal, lokaal
 - b. Huidige verantwoordelijkheden, bevoegdheden en instrumentarium
4. Netwerk en partners
 - a. Omgevingsanalyse (inclusief invloedsfeer)
5. Kennis
 - a. Bestaande kennis
 - b. Kennisontwikkeling

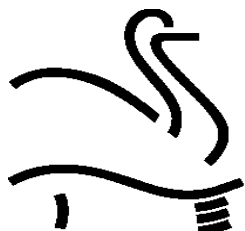
Oordeelvormende fase

In deze fase confronteren we het bestuur met alles wat we opgehaald en beschreven hebben met onze ambities. In deze fase stellen we onze partners en onszelf vragen en zijn we op zoek naar knelpunten en oplossingen. We werken uit waar onze huidige inspanningen en beleid elkaar versterken en waar deze schuren. Vanuit de omgevingsanalyse komen we tot de uitwerking van samenwerking in de regio. We starten deze fase met een strategisch college in mei. Met de uitkomsten van deze fase vullen we het laatste hoofdstuk van de grondwatervisie.

6. Van ambitie naar visie en uitvoering
 - a. Wat zijn onze doelen?
 - b. Waar leggen we prioriteiten?
 - c. Wat doen we al, blijven we doen en stoppen we mee?
 - d. Wat gaan we anders of nieuw doen?
 - e. Wanneer en in welke vorm?
 - f. En met wie?
 - g. En welke (nieuwe) kennis hebben we daar voor nodig?

Besluitvormende fase

We stellen een grondwatervisie vast waarin we aangeven aan welke knelpunten en oplossingen we gaan werken. We stellen tegelijkertijd een uitvoeringsstrategie vast, daarin laten we zien wat we doen om onze doelen uit de grondwatervisie te realiseren.

Bijlage 1: Eerste overzicht bestaand beleid grondwater (niet uitputtend)

Grondwater als onderwerp is niet nieuw binnen het waterschap, en op deelgebieden zijn er al beleidsuitspraken gedaan. Onderstaand een korte opsomming:

Bodemdaling veenweiden

In het veenweidegebied zetten we ons in om met name in de zomer het wegzakken van de freatische grondwaterstand te voorkomen. Dat doen we om onze afspraken te bereiken: de bodemdaling remmen en de CO₂ uitstoot verminderen. Dit is geen wettelijke taak maar een ambitie vanuit de Regionale Veenweidestrategie, ons WBP en het Klimaatakkoord. We zijn actief vanuit het programma Veenweidegebied met de aanleg van waterinfiltratiesystemen.

Blauwe agenda

HDSR is in het oostelijk deel van ons gebied (de zandgronden) actief via de Blauwe Agenda. We delen o.a. de kennis over het watersysteem. Het Kromme Rijn - en Heuvelrug gebied kennen een complexe opbouw, waardoor systeeminzicht nodig is voor het maken van keuzes voor een toekomstbestendig gebied. In dit gebied werken we actief samen met andere partners in de Blauwe Agenda. De Blauwe Agenda heeft als doel om het watersysteem op de Heuvelrug te begrijpen en duurzaam gezamenlijk te beheren. Via onderzoek en pilots komen we samen met onze partners tot een visie en strategie om maatregelen te kunnen nemen. We voeren in het gebied ook zelf projecten uit die aansluiten bij de doelen van de Blauwe Agenda en UPLG.

Circulaire waterketen

HDSR is vanuit het programma Circulaire Waterketen aan het bekijken of effluent van rwzi's kan worden geïnfilteerd in de bodem. Dit wordt in een pilot opgepakt in het binnenstadproject van de gemeente Nieuwegein. Dit raakt naast grondwaterkwantiteit ook de grondwaterkwaliteit. Er zijn geen duidelijke richtlijnen voor dit soort (klimaat)initiatieven. De Provincie Zuid Holland heeft een infiltratiebesluit, waarbij o.a. eisen worden gesteld aan de monitoring. Dit was onderdeel van de bruidsschat (dat zijn de regels die het rijk aan de lagere overheden heeft gedragen bij de voorbereidingen voor de in werking treding van de Omgevingswet) en dit is overgenomen in het beleidskader grondwaterkwaliteit.

Vergunningen, toezicht en handhaving

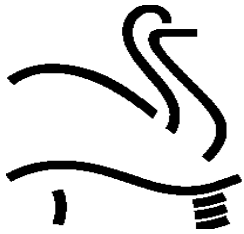
Vergunning en handhaving grondwaterkwantiteit:

We zijn bevoegd gezag voor vergunningverlening voor grondwateronttrekkingen <150.000 m³ per jaar en hiermee verband houdende infiltraties. Ook doen we het toezicht en de handhaving hierop. We verlenen dus vergunningen van onttrekkingen uit het 1e watervoerend pakket (de provincie in het 2e wvp). In het oosten is er echter geen scheidende laag hiertussen, onduidelijk is wie waarvoor dan verantwoordelijk is.

Tijdelijke onttrekkingen van grondwater en tijdelijke lozing van bemalingswater op oppervlaktewater moeten door het waterschap vergund worden.

Vergunning en handhaving grondwaterkwaliteit:

De Omgevingswet is in werking getreden. Dit houdt onder andere dat de Wet Bodembescherming ophoudt te bestaan. Het waterschap heeft in gesprek met de provincies, gemeenten en omgevingsdiensten nader uitgewerkt wat dit betekent op het gebied van rollen, taken en verantwoordelijkheden voor de verschillende partners, zodat we optimaal kunnen samenwerken. Concreet betekent dit in ieder geval dat het waterschap vanaf nu ook moet gaan beoordelen wat de effecten zijn op de grondwaterkwaliteit bij de vergunningverlening voor onttrekkingen. Dit was voorheen (onder de Wet Bodembescherming) belegd bij de provincie die het had uitbesteed aan de

omgevingsdiensten. Hierover zijn o.a. afspraken gemaakt in de SOK Omgevingswet. Ook is afgesproken om de beoordeling van de ingewikkelde gevallen voorlopig door de Omgevingsdiensten te laten uitvoeren, gezien de complexe kennis die hiervoor nodig is. De eenvoudige gevallen gaat HDSR zelf oppakken, om hiermee ervaring op te doen en kennis op te bouwen.

Peilbesluiten

Grondwaterlichamen maken onderdeel uit van het watersysteem en zijn dus onderdeel van de afwegingen in Peilbesluiten. Er wordt nu alleen naar de drooglegging gekeken. Het oppervlaktepeil is de drainagebasis van het freatisch grondwater. Eigenlijk is het waterschap dus ook beheerder van het freatisch grondwatersysteem. Echter, bij het dagelijks beheer van het watersysteem wordt weinig tot niets bekeken vanuit grondwater. Bij peilbesluiten wordt wel specifiek gekeken naar natuurgebieden op peil houden door in de gaten te houden dat de sloten in de omgeving het grondwater niet wegtrekken. Waterschappen houden bij de eigen peilbesluiten, nog geen rekening met de gevolgen voor de grondwaterkwaliteit, en dus ook niet met eventuele (verspreiding van) grondwaterverontreinigingen.